

การศึกษาเปรียบเทียบการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันตามมาตรฐานการบัญชี
ฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) ของบริษัทจดทะเบียนกับบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียน
ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

The Comparative Study of Disclosure of Related Individuals or Entities Based on the
Accounting Standard no.24 (revised 2009) of Listed and Non-listed Companies of the Stock
Exchange of Thailand

ธนาดี อยู่สุภาพ* และ นิมนวล วิเศษสรรพ

คณะบัญชี มหาวิทยาลัยรังสิต ถนนพหลโยธิน ตำบลหลักหก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 12000

E-mail: aum_aum@hotmail.com

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในการปฏิบัติทางบัญชีที่อาจเกิดขึ้น เกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน โดยพิจารณาจากรายละเอียดของข้อมูลที่มีการเปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สำหรับรอบระยะเวลาบัญชี พ.ศ. 2550 ถึง พ.ศ. 2552 ที่ผ่านการตรวจสอบและรับรองจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) โดยจะนำมาตรฐานตรวจสอบรายการ (Check List) ตามข้อกำหนดของการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) ที่กำหนดให้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ต้องเปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ผลการวิจัย พบว่า บริษัทจดทะเบียนและบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ได้ปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) ซึ่งดูได้จากรายละเอียดของข้อมูลที่ได้เปิดเผยไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ภายใต้อำนาจของรายการที่เกิดขึ้นและขอลดลงเหลือกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน เหมือนกัน แต่จะมีความแตกต่าง ในรูปแบบการนำเสนอข้อมูล แต่ยังคงไว้ซึ่งเนื้อหาและรายละเอียดของข้อมูลที่คล้ายคลึงกัน คือ มีการบ่งบอกถึงลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน โดยแบ่งเป็น บริษัทย่อย บริษัทร่วมและบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน เป็นต้น

คำสำคัญ: กิจการ เกี่ยวข้องกับบุคคล เปิดเผย รายบุคคล

Abstract

The objective of this research was to compare the differences in accounting practices that may occur in related party disclosures based on the notes of financial statement of listed and non-listed companies of the Stock Exchange of Thailand during the period of 2007 to 2009. The notes of financial statements audited by Certified Public Accountant auditors were compared with the related party disclosures of the Accounting Standards Number 24 (revised 2009). It was found that both listed and non-listed companies were in compliance with the Accounting Standards Number 24 (revised 2009). The listed and non-listed companies disclosed the transactions and outstanding balances information on the related parties according to the requirements. The main differences was the format of data presentation. However, the content and details of similar information, such as the relationship of related parties were consisted of subsidiary associates and related parties etc.

Keywords: companies, related party, disclosures, individual

1. บทนำ

ในปัจจุบันการลงทุนในธุรกิจต่างๆ ในประเทศไทยได้มีการชะลอตัว อาจจะมีผลสืบเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจของโลกที่ชะลอตัว ซึ่งมีผลกระทบต่อการลงทุนเป็นอย่างมาก และทำให้นักลงทุนจะต้องใช้ความระมัดระวังมากขึ้นในการตัดสินใจลงทุน ดังนั้นนักลงทุนจะต้องวิเคราะห์และติดตามสถานการณ์ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ในกรณีการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ก็เช่นกัน ข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนจำเป็นต้องมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างเพียงพอเพื่อให้นักลงทุนได้ใช้ในการตัดสินใจลงทุน ในสภาวะการเช่นนี้งบการเงินจึงเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะในปัจจุบันการดำเนินธุรกิจมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น และมีการแข่งขันทางธุรกิจรุนแรง การเปิดเผยข้อมูลของกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันจึงอาจเป็นข้อมูลเพิ่มเติมที่สำคัญที่จะช่วยให้ผู้ใช้งบการเงินมีข้อมูลเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ที่มาและโอกาสของการทำกำไร หรือความเสี่ยงของธุรกิจ ทำให้การตัดสินใจลงทุนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ซึ่งตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) เรื่องการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน กำหนดให้กิจการต้องเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน จำนวนค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้บริหารสำคัญของกิจการ ข้อมูลเกี่ยวกับรายการและยอดคงค้างของรายการกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน รวมทั้งเปิดเผยประเภทและองค์ประกอบของรายการบัญชีที่เกิดขึ้นกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งมาตรฐานฉบับนี้ได้บังคับใช้เฉพาะบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเท่านั้น ไม่มีผลบังคับใช้กับบริษัททั่วไป

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบการเปิดเผยข้อมูลของบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์กับบริษัททั่วไปที่อยู่นอกตลาดหลักทรัพย์ เพื่อให้เห็นว่าการเปิดเผยข้อมูลในเรื่องดังกล่าวน่าจะมีการแตกต่างกันทั้งในด้านของรูปแบบของการนำเสนอ ความหลากหลายของความสัมพันธ์ และรายละเอียดของข้อมูลทางการเงิน ซึ่งปรากฏในหมายเหตุประกอบงบการเงิน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในแนวปฏิบัติทางการบัญชีตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์กับบริษัททั่วไปที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะความเกี่ยวข้องกันระหว่าง บุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ กับ บริษัททั่วไปที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3. เพื่อเปรียบเทียบเนื้อหาและรายละเอียดของข้อมูลที่มีการเปิดเผยไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ กับ บริษัททั่วไปที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3. วิธีการวิจัย

การวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ สำหรับการดำเนินการจึงให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ไปทำการประมวลผลเพื่อสรุปข้อคิดเห็น และจำแนกออกเป็นประเด็นต่างๆ เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไปนี้จะกล่าวถึงขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินการวิจัย

3.1 กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาในครั้งนี้ โดยการศึกษาเลือกตัวแทนของประชากรจากบริษัทฯ ที่สามารถให้ข้อมูลในส่วนของหมายเหตุประกอบงบการเงินได้โดยสะดวก เนื่องจากถูกจำกัดขอบเขตของการเข้าถึงข้อมูลในส่วนของบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งเลือกบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยเลือกที่อยู่ในอุตสาหกรรมเดียวกันและมีขนาดกิจการที่ใกล้เคียงกัน

ซึ่งวัดมูลค่าจากทุนจดทะเบียนปีพ.ศ. 2550 ที่มีมูลค่ามากกว่า 30 ล้านบาท จำนวนทั้งสิ้น 20 บริษัท ดังปรากฏในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 1 ตารางแสดงรายชื่อบริษัทที่นำมาศึกษา

ลำดับที่	ชื่อบริษัทมหาชน	ทุนจดทะเบียน (บาท)
1	บริษัท จีเอฟทีที จำกัด (มหาชน)	1,400,000,000.00
2	บริษัท โลฟ อินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)	383,977,851.90
3	บริษัท เด็มโก้ จำกัด (มหาชน)	635,461,843.00
4	บริษัท ซีเพรซอินดัสตรี จำกัด (มหาชน)	466,694,000.00
5	บริษัท สยามแก๊ส แอนด์ ปิโตรเคมีคัลส์ จำกัด (มหาชน)	950,000,000.00
6	บริษัท เบริเตอร์ เวิลด์ กรีน จำกัด (มหาชน)	377,000,000.00
7	บริษัท แชนกรี-ลา ไบโอดีล จำกัด (มหาชน)	1,300,000,000.00
8	บริษัท เจริญ อีเลคโทรนิคส์ จำกัด (มหาชน)	500,000,000.00
9	บริษัท โพลีเท็กซ์ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน)	960,000,000.00
10	บริษัท ไทยคอนกรีต จำกัด (มหาชน)	3,583,887,210.00

ตารางที่ 2 ตารางแสดงรายชื่อบริษัทที่นำมาศึกษา

ลำดับที่	ชื่อบริษัทจำกัด	ทุนจดทะเบียน (บาท)
1	บริษัท โกลเด้น ไลน์ บิซิเนส จำกัด	2,325,000,000.00
2	บริษัท ไคเทค ดิส โปรดักชั่น จำกัด	100,000,000.00
3	บริษัท ปภพ จำกัด	110,000,000.00
4	บริษัท ผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพ จำกัด	500,000,000.00
5	บริษัท เซนเนรัล สตาร์ช จำกัด	300,000,000.00
6	บริษัท ริชเคิลเอ็นจิเนียริง จำกัด	85,000,000.00
7	บริษัท โรงแรมคาราเทวี จำกัด	1,290,000,000.00
8	บริษัท เอเพ็กซ์ เซอร์คิต (ไทยแลนด์) จำกัด	861,655,380.00
9	บริษัท เอ็น.เอส.เอฟ (ไทยแลนด์) จำกัด	32,000,000.00
10	บริษัท ไอ-โค้ท (ประเทศไทย) จำกัด	100,000,000.00

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ จะนำมาตรวจสอบเทียบรายการตามข้อกำหนดของการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) ที่กำหนด ให้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ต้องเปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ซึ่งกำหนดตามเกณฑ์ขั้นต่ำไว้ 7 หัวข้อ โดยนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ

เนื้อหาของข้อมูลที่เปิดเผยในรูปแบบตารางเปรียบเทียบ และบรรยายสรุปความแตกต่าง

3.3 ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยเชิงสำรวจในครั้งนี้ เป็นการสำรวจ การเปิดเผยข้อมูลของบริษัทจำกัดที่มีการกำหนด คุณสมบัติ เฉพาะและนำไปเปรียบเทียบกับบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ที่อยู่ในอุตสาหกรรม เดียวกันและมีขนาดกิจการใกล้เคียงกัน ซึ่งมีจำนวน เพียง 20 บริษัทเท่านั้น ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังนั้น ผลสรุปที่ได้จึงอธิบายได้เฉพาะความแตกต่างของการเปิดเผยข้อมูลระหว่าง 20 บริษัทเท่านั้น

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาเปรียบเทียบการเปิดเผยข้อมูล ของบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน จำนวน 20 แห่ง ระหว่างปี พ.ศ. 2550-พ.ศ. 2552 จำแนกตามประเภท ข้อมูลที่มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) กำหนดให้เปิดเผยไว้เป็นขั้นต่ำ 7 หัวข้อ พบว่ามีการเปิดเผย ข้อมูลดังนี้

1) การเปิดเผยลักษณะความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

ตารางที่ 3 แสดงการเปิดเผยเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

	ปี 2550		ปี 2551		ปี 2552	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์	10	100.00	10	100.00	10	100.00
บริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์	6	60.00	6	60.00	7	70.00

จากตารางที่ 3 จะเห็นว่า กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ทั้งหมด 100 % มีการเปิดเผยลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งมีรูปแบบที่นำเสนอเป็นรูปแบบของ ตารางโดยมีชื่อบริษัทย่อย ชื่อบริษัทร่วม ชื่อผู้บริหาร สำคัญของกิจการหรือของบริษัทใหญ่ และบุคคลหรือ

กิจการที่เกี่ยวข้องกันอื่น ๆ รวมทั้งอัตราส่วนการถือหุ้น ที่ถือไว้ในกิจการต่างๆ

ส่วนกลุ่มบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาด หลักทรัพย์ มี 63.33% ที่มีการเปิดเผยลักษณะ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน ดังกล่าวและนำเสนอในรายละเอียดเหมือนกับบริษัท ตัวอย่างในกลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ แห่งประเทศไทย ที่เหลืออีก 36.67% ได้เปิดเผยว่ามี กิจการหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน แต่ไม่ให้รายละเอียด เกี่ยวกับชื่อกิจการ ลักษณะของความสัมพันธ์ รวมทั้ง อัตราส่วนการถือหุ้นที่ถือไว้ในกิจการ

2) การเปิดเผยรายการที่มีสาระสำคัญระหว่าง บุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

ตารางที่ 4 แสดงการเปิดเผยเกี่ยวกับรายการที่มีสาระสำคัญ ระหว่างบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

	ปี 2550		ปี 2551		ปี 2552	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์	10	100.00	10	100.00	10	100.00
บริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์	10	100.00	10	100.00	10	100.00

จากตารางที่ 4 จะเห็นว่า กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและกลุ่ม บริษัทที่มีได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ทั้งหมด 100% มีการเปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงิน เกี่ยวกับรายการที่มีสาระสำคัญระหว่างบุคคลหรือ กิจการที่เกี่ยวข้องกัน โดยแสดงรายการที่เกิดขึ้นระหว่าง กันแยกเป็นแต่ละบริษัทและแสดงจำนวนเงินแยก ต่างหาก แต่มีบางบริษัทที่เปิดเผยรายการที่มีสาระสำคัญ ระหว่างบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันเป็นยอดรวม

3) การเปิดเผยจำนวนค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้บริหาร สำคัญของกิจการ

ตารางที่ 5 แสดงการเปิดเผยเกี่ยวกับจำนวนค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้บริหารสำคัญของกิจการ

	ปี 2550		ปี 2551		ปี 2552		รวม
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์	6	60.00	7	70.00	5	50.00	60.00
บริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์	0	-	0	-	1	10.00	3.00

จากตารางที่ 5 จะเห็นว่า กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ส่วนใหญ่ 60% มีการเปิดเผยจำนวนค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้บริหารสำคัญของกิจการ โดยได้มีการแสดงรายการเปิดเผยจำนวนค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้บริหารสำคัญของกิจการซึ่งระบุจำนวนค่าตอบแทนแต่ละปี โดยไม่รวมเงินเดือนและผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องที่จ่ายให้กับกรรมการซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารของบริษัท และเหลืออีก 40% มิได้เปิดเผยจำนวนค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้บริหารสำคัญของกิจการ

สำหรับกลุ่มบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่วนใหญ่ 97% มิได้แสดงรายการเปิดเผยเกี่ยวกับจำนวนค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้บริหารสำคัญของกิจการ ส่วนที่เหลืออีก 3% ที่ได้เปิดเผยค่าตอบแทนที่จ่ายให้แก่ผู้บริหาร ซึ่งมีรายละเอียดการเปิดเผยเหมือนกับบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

4) การเปิดเผยลักษณะความสัมพันธ์เกี่ยวกับรายการและยอดคงค้างของรายการกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

4.1 จำนวนเงินของรายการกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

ตารางที่ 6 แสดงการเปิดเผยเกี่ยวกับจำนวนเงินของรายการกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

	ปี 2550		ปี 2551		ปี 2552		รวม
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์	7	70.00	7	70.00	7	70.00	70.00
บริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์	4	40.00	4	40.00	5	50.00	43.33

จากตารางที่ 6 จะเห็นว่า กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่วนใหญ่ 70% มีการเปิดเผยในส่วนของจำนวนเงินของรายการกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งได้แก่การเปิดเผยในส่วนของจำนวนเงินของรายการที่มีกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันอื่นๆ แต่มีอีก 30% ที่ไม่ได้มีการเปิดเผยข้อมูลอาจจะเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

สำหรับกลุ่มบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่า มีบริษัทในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 43.33% ที่ได้มีการเปิดเผยในส่วนของจำนวนเงินของรายการกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันซึ่งมีการเปิดเผยในรูปแบบที่เหมือนกันกับบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และที่เหลืออีก 56.67% มิได้มีการเปิดเผยข้อมูล อาจจะเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

4.2 จำนวนเงินของยอดคงค้าง โดยแบ่งเป็น

4.2.1 ข้อกำหนด เงื่อนไข หลักประกัน และลักษณะของสิ่งตอบแทนที่จะใช้ในการชำระยอดคงค้าง

ตารางที่ 7 แสดงการเปิดเผยเกี่ยวกับข้อกำหนด เงื่อนไข หลักประกัน และลักษณะของสิ่งตอบแทนที่จะใช้ในการชำระยอดคงค้าง

	ปี 2550		ปี 2551		ปี 2552		รวม
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์	10	100.00	10	100.00	10	100.00	100.00
บริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์	8	80.00	8	80.00	8	80.00	80.00

จากตารางที่ 7 จะเห็นว่า กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทั้งหมด 100% มีการเปิดเผยเกี่ยวกับข้อกำหนด เงื่อนไข หลักประกัน และลักษณะของสิ่งตอบแทนที่จะใช้ในการชำระยอดคงค้าง โดยแยกเป็น บริษัทใหญ่ บริษัทย่อย บริษัทร่วม และบุคคลที่เกี่ยวข้องกันเหมือนกันทุกบริษัท

สำหรับกลุ่มบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่ามีบริษัทในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จำนวน 80% โดยได้มีการเปิดเผยข้อกำหนดเกี่ยวกับจำนวนเงินของยอดคงค้างเหมือนกันทุกบริษัท ซึ่งมีการเปิดเผยในรายละเอียดที่เหมือนกันกับบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ส่วนที่เหลืออีก 20% ที่ไม่ได้มีการเปิดเผยข้อมูลอาจจะเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

4.2.2 รายละเอียดของการค้าประกันที่ให้หรือได้รับ

ตารางที่ 8 แสดงการเปิดเผยเกี่ยวกับรายละเอียดของการค้าประกันที่ให้หรือได้รับ

	ปี 2550		ปี 2551		ปี 2552		รวม
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	6	60.00	6	60.00	6	60.00	60.00
บริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	3	30.00	3	30.00	4	40.00	33.33

จากตารางที่ 8 จะเห็นว่า กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่วนใหญ่ 60% มีการเปิดเผยเกี่ยวกับรายละเอียดของการค้าประกันที่ให้หรือได้รับ โดยแยกเป็น บริษัทย่อย และบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันอื่นๆ และส่วนอีกจำนวน 40% ไม่ได้แสดงรายการเปิดเผยข้อมูล อาจจะเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

สำหรับบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่ามีบริษัทในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 33.33% ได้มีการเปิดเผยเกี่ยวกับรายละเอียดของการค้าประกันที่ให้หรือได้รับ โดยแยกเป็นบริษัทใหญ่ บริษัทย่อย และบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งมีการเปิดเผยในรายละเอียดที่เหมือนกันกับบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และที่เหลืออีก 66.67% ไม่ได้แสดงรายการเปิดเผยข้อมูล อาจจะเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

4.3 ค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญที่เกี่ยวข้องกับจำนวนเงินของยอดคงค้าง

ตารางที่ 9 แสดงการเปิดเผยเกี่ยวกับค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญที่เกี่ยวข้องกับจำนวนเงินของยอดคงค้าง

	ปี 2550		ปี 2551		ปี 2552		รวม
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	7	70.00	5	50.00	4	40.00	53.33
บริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	4	40.00	6	60.00	6	60.00	53.33

จากตารางที่ 9 จะเห็นว่า กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่วนใหญ่ 53.33% มีการเปิดเผยเกี่ยวกับการตั้งค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญ และส่วนที่เหลืออีก 46.67% ไม่ได้เปิดเผยการตั้งค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญ อาจจะเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

สำหรับกลุ่มบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่ามีบริษัทในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 53.33% ได้มีการเปิดเผยเกี่ยวกับการตั้งค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญ ซึ่งมีการเปิดเผยในรายละเอียดที่เหมือนกันกับบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และส่วนที่เหลืออีกจำนวน 46.67% ไม่ได้มีการเปิดเผยเกี่ยวกับการตั้งค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญ อาจจะเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

4.4 หนี้สูญหรือหนี้สงสัยจะสูญที่รับรู้เป็นค่าใช้จ่ายในระหว่างงวดที่เกิดขึ้น

ตารางที่ 10 แสดงการเปิดเผยเกี่ยวกับหนี้สูญหรือหนี้สงสัยจะสูญที่รับรู้เป็นค่าใช้จ่ายในระหว่างงวดที่เกิดขึ้น

	ปี 2550		ปี 2551		ปี 2552		รวม
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	2	20.00	3	30.00	2	20.00	23.33
บริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	2	20.00	4	40.00	3	30.00	30.00

จากตารางที่ 10 จะเห็นว่า กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจำนวน 23.33% ได้มีการเปิดเผยเกี่ยวกับการตั้งหนี้สูญหรือหนี้สงสัยจะสูญ และส่วนที่เหลืออีก 76.67% ที่ไม่ได้แสดงเกี่ยวกับการตั้งหนี้สูญหรือหนี้สงสัยจะสูญที่รับรู้เป็น

ค่าใช้จ่ายในระหว่างงวดที่เกิดขึ้น อาจเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

สำหรับกลุ่มบริษัทที่มีได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่ามีบริษัทในกลุ่มตัวอย่าง 30% ได้มีการเปิดเผยการตั้งหนี้สูญหรือหนี้สงสัยจะสูญ ซึ่งมีการเปิดเผยในรายละเอียดที่เหมือนกันกับบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และส่วนที่เหลืออีก 70% ที่ไม่ได้แสดงเกี่ยวกับการตั้งหนี้สูญหรือหนี้สงสัยจะสูญ อาจเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

5) การจัดประเภทลูกหนี้ที่เป็นบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

ตารางที่ 11 แสดงการเปิดเผยเกี่ยวกับการจัดประเภทลูกหนี้ที่เป็นบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

	ปี 2550		ปี 2551		ปี 2552		รวม
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	8	80.00	9	90.00	9	90.00	86.66
บริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	4	40.00	4	40.00	4	40.00	40.00

จากตารางที่ 11 จะเห็นว่า กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่วนใหญ่ 86.66% มีการเปิดเผยเกี่ยวกับการจัดประเภทลูกหนี้ โดยแสดงรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกันแยกเป็นแต่ละบริษัท และแสดงจำนวนเงินแยกต่างหาก ส่วนที่เหลืออีก 13.34% ที่ไม่ได้แสดงรายการเกี่ยวกับการจัดประเภทลูกหนี้ ซึ่งอาจจะแสดงถึงการที่ไม่ได้มีรายการระหว่างกันกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

สำหรับบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่ามีบริษัทในกลุ่มตัวอย่าง 40% ได้มีการเปิดเผยการจัดประเภทลูกหนี้ที่เป็นบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้อง โดยแสดงรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกันแยกเป็นแต่ละบริษัทและแสดงจำนวนเงินแยกต่างหาก เหมือนกับบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และส่วนที่เหลือ

อีก 60% ไม่ได้แสดงเกี่ยวกับการจัดประเภทลูกหนี้ อาจเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

6) การจัดประเภทเจ้าหนี้ที่เป็นบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

ตารางที่ 12 แสดงการเปิดเผยเกี่ยวกับการจัดประเภทเจ้าหนี้ที่เป็นบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

	ปี 2550		ปี 2551		ปี 2552		รวม
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	7	70.00	9	90.00	8	80.00	56.66
บริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	3	30.00	3	30.00	3	30.00	30.00

จากตารางที่ 12 จะเห็นว่า กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยส่วนใหญ่ 56.66% มีการเปิดเผยเกี่ยวกับการจัดประเภทเจ้าหนี้ โดยแสดงรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกันแยกเป็นแต่ละบริษัท และแสดงจำนวนเงินแยกต่างหาก ส่วนที่เหลืออีก 43.33% ที่ไม่ได้แสดงรายการเกี่ยวกับการจัดประเภทเจ้าหนี้ สาเหตุที่ไม่ได้แสดงรายการเกี่ยวกับการจัดประเภทเจ้าหนี้ ซึ่งอาจจะแสดงถึงการที่ไม่ได้มีรายการระหว่างกันกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

สำหรับกลุ่มบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่ามีบริษัทในกลุ่มตัวอย่างเพียง 30% ได้มีการเปิดเผยการจัดประเภทเจ้าหนี้ โดยแสดงรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกันแยกเป็นแต่ละบริษัทและแสดงจำนวนเงินแยกต่างหาก เหมือนกับบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และส่วนที่เหลืออีก 70% ไม่ได้แสดงเกี่ยวกับการจัดประเภทเจ้าหนี้ อาจเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

7) การชำระหนี้สินแทนกิจการหรือการที่กิจการชำระหนี้สินแทนบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

ตารางที่ 13 แสดงการเปิดเผยเกี่ยวกับการชำระหนี้สินแทนกิจการหรือการที่กิจการชำระหนี้สินแทนบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

	ปี 2550		ปี 2551		ปี 2552		รวม
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	0	-	0	-	0	-	-
บริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ	0	-	0	-	0	-	-

จากตารางที่ 13 จะเห็นว่า กลุ่มบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทั้งหมด 100% และกลุ่มบริษัทที่มีได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยทั้งหมด 100% ไม่ได้มีการเปิดเผยเกี่ยวกับการชำระหนี้สินแทนกิจการหรือการที่กิจการชำระหนี้สินแทนบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งสาเหตุที่ไม่ได้เปิดเผยอาจจะเกิดมาจากการที่ไม่ได้มีการรายงานที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

5. การอภิปรายผล

ในการเปรียบเทียบรายละเอียดของการเปิดเผยข้อมูลในที่นี้ จะไม่สามารถเปรียบเทียบรายการที่บริษัทไม่ได้เปิดเผยข้อมูล ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่มีรายการระหว่างกัน ดังนั้นการเปรียบเทียบจึงทำได้เฉพาะรายการที่มีการเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงินเท่านั้น ซึ่งพบว่า รูปแบบการนำเสนอข้อมูลดังกล่าวมีความแตกต่างกัน เช่น บางบริษัทเปิดเผยรายการระหว่างกันทุกรายการไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินข้อเดียวกัน แต่บางบริษัทได้เปิดเผยรายการระหว่างกันเป็นบางรายการและเปิดเผยไว้ในหัวข้ออื่นเป็นต้น ซึ่งตามมาตรฐานการบัญชีฉบับนี้ไม่ได้กำหนดรูปแบบการเปิดเผยข้อมูลอย่างชัดเจน ทำให้มีการแสดงรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลที่แตกต่างกันออกไป แต่ยังคงมีการเปิดเผยเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญเหมือนกัน เป็นผลให้ผู้ใช้งบการเงินไม่ได้รับความสะดวก เพราะอาจทำให้พลาดการเปรียบเทียบในบางรายการที่ผู้ใช้งบการเงินคิดว่าบริษัทไม่ได้เปิดเผยข้อมูลดังกล่าว ทั้งๆ

ที่ข้อมูลส่วนนั้น ได้มีการเปิดเผย แต่อยู่ในหมายเหตุประกอบงบการเงินข้ออื่น

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการปฏิบัติทางบัญชีในการเปิดเผยข้อมูลของบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จากผลการวิจัยของวลัยลักษณ์ ชัยชนะกิจการ (2548) และอรุณี ขศบุตร (2548) ซึ่งกล่าวถึงการให้รายละเอียดเกี่ยวกับอัตราร้อยละของการถือหุ้นหรือการเข้าไปมีส่วนได้เสียทางการเงินกับกิจการอื่นของธุรกิจโรงพยาบาลและธุรกิจสื่อสาร ที่มีความแตกต่างกันในทางปฏิบัติ ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยฉบับนี้ แต่จำนวนบริษัทที่เปิดเผยรายละเอียดของอัตราถือหุ้นจะมีมากกว่า อย่างไรก็ตามเนื้อหาเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องกันระหว่างบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องที่มีมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) ในประเด็นของการกำหนดราคาสินค้าหรือบริการได้ถูกยกเลิกไป แต่พบว่าบริษัทส่วนใหญ่ก็ยังคงมีการเปิดเผยข้อมูลในส่วนนี้ในหัวข้อเดียวกัน จากผลการศึกษาที่ได้จึงเห็นว่าทั้งบริษัทที่จดทะเบียนและบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีการปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชีที่คล้ายคลึงกันทั้งที่ในปัจจุบันมาตรฐานการบัญชีฉบับดังกล่าวมีผลบังคับใช้กับบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าบริษัทขนาดใหญ่เห็นความสำคัญของการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน

6. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า บริษัทจดทะเบียนและบริษัทที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มีแนวปฏิบัติทางการบัญชีตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) ที่เหมือนกัน ซึ่งผู้ได้จากรายละเอียดของข้อมูลที่ได้เปิดเผยไว้ในหมายเหตุ

ประกอบงบการเงิน ภายใต้อำนาจของราชการที่เกิดขึ้นและสอดคล้องกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน เหมือนกัน แต่จะมีความแตกต่าง ในรูปแบบการนำเสนอข้อมูล แต่ยังคงไว้ซึ่งเนื้อหาและรายละเอียดของข้อมูลที่คล้ายคลึงกัน คือ มีการบ่งบอกถึงลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน โดยแบ่งเป็น บริษัทย่อย บริษัทร่วมและบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยที่ได้กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ซึ่งจะเห็นว่าทั้งบริษัทจดทะเบียนและไม่ใช้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยต่างให้ความสำคัญต่อการเปิดเผยข้อมูล ดังนั้นประเด็นการศึกษาที่ควรมิตต่อไปคือ การศึกษาปัจจัยที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้บริษัทเหล่านี้มีการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวและข้อมูลที่เปิดเผยสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจอย่างไร และขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่มากขึ้นกว่านี้

นอกจากนี้ สภาวิชาชีพบัญชีจะพิจารณาการบังคับใช้มาตรฐานฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) เรื่อง การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันกับบริษัทที่ไม่มีส่วนได้เสียสาธารณะที่มีบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน โดยใช้ขนาดของกิจการหรือสัดส่วนรายการที่เกี่ยวข้องกันเป็นเกณฑ์ เพื่อเสนอเป็นแนวทางปฏิบัติ

7. กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี โดยได้รับความอนุเคราะห์จากผู้มีพระคุณหลายท่าน โดยเฉพาะ ดร.นันทนา วิเศษสรรพ ซึ่งได้เสียสละเวลาให้คำปรึกษาและแนะนำเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูงและขอบคุณทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลืองานวิจัยครั้งนี้ประสบความสำเร็จ

8. เอกสารอ้างอิง

- วลัยลักษณ์ ชัยชนะกิจการ. (2548). “การศึกษาการเปิดเผยข้อมูลตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 47 เรื่อง การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มการแพทย์.” การค้นคว้าอิสระ, ปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สภาวิชาชีพบัญชี. (2552). “มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 24 (ปรับปรุง 2552) เรื่องการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน” [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : www.fap.or.th/upload/backend_file/010/TAS%2047%20.pdf (22 มิถุนายน 2554)
- อรุณี ขศบุตร. (2548). “การศึกษาการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 47 ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม สื่อสาร.” การค้นคว้าอิสระ, ปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อรทัย ทราชมูล. (2548). “การศึกษาวิธีปฏิบัติทางการบัญชีตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 47 เรื่องการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกันของกลุ่มธนาคารพาณิชย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.” การค้นคว้าอิสระ, ปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- The Stock Exchange of Thailand, 2009: SET, (2552) “รายชื่อบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.” [ออนไลน์]. สืบค้นจาก: <http://www.set.or.th> (25 มิถุนายน 2554)

มหาวิทยาลัยรังสิต